

II.

Knjižnične kompetencije, kvaliteta i organizacija

Samoprocjene kompetencija i opsega poslova hrvatskih knjižničara u kontekstu razvoja njihova profesionalnog identiteta

Jadranka STOJANOVSKI

Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru /
Institut Ruđer Bošković, Zagreb
jadranka.stojanovski@irb.hr

Mate JURIC

Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru
mjuric@unizd.hr

Jasenska PLEŠKO

Knjižnice grada Zagreba
jasenska.plesko@kgz.hr

Dijana MACHALA

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
dmachala@nsk.hr

SAŽETAK

Cilj istraživanja bio je ustanoviti opseg poslova koje obavljaju hrvatski knjižničari i u kojoj mjeri smatraju da su kompetentni obavljati pojedine poslove. Svrha ovog istraživanja jest postavljanje osnove za unaprjeđenje stručnog usavršavanja knjižničara. Anketiranjem provedenim tijekom 2021. godine prikupljeni su podaci o samoprocjenama opsega poslova i postignute razine kompetencija hrvatskih knjižničara. Ustanovljene su specifičnosti poslova knjižničara koje ovise o vrsti knjižnice zaposlenja, broju zaposlenih knjižničara, razini upravljačke odgovornosti i stručnoj spremi. Raskoraci između opsega poslova i samoprocjena kompetencija omogućuju planiranje budućih obrazovnih programa usmjerenih na razvoj kompetencija potrebnih za poučavanje i organizaciju događanja u svim vrstama knjižnica, zatim uz informacijske usluge u visokoškolskim i narodnim knjižnicama, brigu o repo-

zitorijima i digitalizaciji u visokoškolskim knjižnicama, te primjenu informacijsko-komunikacijskih tehnologija u školskim i visokoškolskim knjižnicama. Rezultati istraživanja razmatrani su u kontekstu doprinosa razvoju profesionalnog identiteta knjižničara.

KLJUČNE RIJEČI: knjižničarske kompetencije, opseg knjižničarskih poslova, standard zanimanja, profesionalni identitet knjižničara, vrste knjižnica

1. Uvod

Istraživanja u području razvoja profesionalnog identiteta knjižničara i informacijskih stručnjaka pobuđuju veliki interes knjižničarske struke još od samih početaka njezine profesionalizacije, odnosno od osnivanja visokoškolskih studija te osnivanja strukovnih udruženja knjižničara (Bennett, 1988). Pokušajem utvrđivanja profesionalnog profila knjižničara bave se podjednako predstavnici visokog obrazovanja te strukovna udruženja, kao predstavnici tržišta rada i radno aktivnih knjižničara, no svi istraživačkom pitanju prilaze iz različitog usmjerenja. Akademaska zajednica prilazi knjižničarskim kompetencijama *ex ante*, anticipirajući buduće potrebe i zahtjeve koji će se nametnuti budućim knjižničarima nakon što završe studij i steknu minimalnu razinu kompetencija koja je nužna da bi mogli pristupiti tržištu rada. Minimalni set postignutih profesionalnih kompetencija obično se iskazuje kompetencijskim okvirom, iskazujući u ECTS bodovima postignutu razinu propisanoga stručnog standarda (HKO, 2024).

S druge pak strane, postignuta minimalna razina standarda zanimanja, odnosno licencija, vrlo se često pokazuje nedostatnom u odnosu na zahtjeve i obuhvat poslovnih aktivnosti koji se od toga profesionalnog profila očekuju na tržištu rada. Pastuović (2012) obrazlaže kako zbog ubrzane produkcije novih znanja, koja proizlazi iz sve bržeg ritma novih znanstvenih otkrića i tehnoloških inovacija, dolazi do sve bržeg zastarijevanja znanja, čime se „poluživot znanja koja tvore kurikulum profesija koje se temelje na znanostima stalno skraćuje“. Poluživot znanja (Burton & Kebler, 1960) predstavlja vrijeme u kojem 50 % usvojenog znanja postane neupotrebljivo ili zastarjelo. Svjetski ekonomski forum (WEF, 2017) ustvrdio je da se poluživot radnih vještina mjeri u

pet godina za većinu struka, a to se vrijeme sve više skraćuje. Nužnost uvođenja cjeloživotnog obrazovanja te poticanje usvajanja ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje (Europski referentni okvir, 2018) nameću se kao mogući odgovori na sve brži ritam zastarijevanja znanja koje je uzrokovano njegovim ubrzanim rastom (Arbesman, 2012). U području knjižničarstva, kao profesije na koju snažno utječe informacijska tehnologija te čiji je razvoj dinamiziran ubrzanom produkcijom zabilježenog znanja u svim njegovim pojavnim oblicima – od analognog do digitalnog – posljednjih petnaestak godina zamjetan je trend uspostave novih, odnosno ažuriranja postojećih profesionalnih kompetencijskih okvira (ALACC, 2023; CILIP PKSB, 2021; CUK, 2009). Cilj kompetencijskih okvira i referentnih okvira jest da omoguće relevantno obrazovanje za struku, da se podrži aktivna zapošljivost te pruži potpora cjeloživotnom obrazovanju kao obliku trajnog osnaživanja profesionalnih kompetencija knjižničara u kontekstu visoko dinamiziranih promjena u radnom okružju i suvremenom društvu.

2. Elementi profesionalnog identiteta knjižničara

Profesionalni identitet utemeljen je među pripadnicima iste profesije koji dijele zajedničke etičke vrijednosti i profesionalne standarde koji se odnose na rad, znanje i profesionalne vrijednosti (Hicks, 2014). Profesionalni identitet odnosi se na način na koji pojedinci shvaćaju te kako predstavljaju svoje radne uloge u okviru određenog područja. Profesionalni identitet temeljni je element radnog okružja te proizlazi iz autoriteta koji pripadnici pojedine struke imaju nad određenim skupom znanja i vještina te koji dijele zajedničke profesionalne vrijednosti te etička načela.

Prema Odluci o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. – NKD 2007. (NN 58/2007) knjižnična djelatnost klasificirana je u područje 91. Knjižnice, arhivi, muzeji i ostale kulturne djelatnosti te je isključena iz područja 63.9. Ostale informacijske uslužne djelatnosti. Podaci o broju i strukturi radno aktivnih pripadnika knjižničarske profesije promatraju se u kontekstu sektora Umjetnost, zabava i rekreacija, zajedno s kreativnim, umjetničkim i zabavnim djelatnostima, djelatnostima kockanja i klađenja te sportskim djelatnostima. Machala (2015) navodi da je prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošlja-

vanje iz 2014. godine, dok se knjižničarstvo još vodilo kao djelatnost u okviru sektora Informacije i komunikacije u kojem je bilo zaposleno ukupno 0,7 % ukupne radne snage u Hrvatskoj, odnosno 10 216 radno aktivnih osoba, knjižničarstvo bilo zastupljeno u ukupnom postotku od 30 %, odnosno bila je evidentirana ukupno 3091 zaposlena osoba. Katić u analizi knjižničkog sektora navodi da „podaci o broju knjižnica od 2004. do 2016. godine pokazuju porast broja školskih i narodnih knjižnica za 12%, odnosno 8%, dok je broj sveučilišnih, visokoškolskih i općeznanstvenih knjižnica te specijalnih knjižnica smanjen za 7%, odnosno 14%“ (Katić, 2022: 138). Smanjivanje broja sveučilišnih, visokoškolskih i općeznanstvenih knjižnica autorica obrazlaže trendom reorganizacije, odnosno administrativnim spajanjima manjih fakultetskih sa sveučilišnim knjižnicama, dok je pad broja specijalnih knjižnica objašnjen njihovim gašenjem, odnosno zatvaranjem. Katić nadalje nastavlja da je od 2004. do 2016. godine vidljiv porast broja zaposlenoga knjižničarskog osoblja u svim vrstama knjižnica. Koje će sve implikacije imati promjena sektora na pripadnike knjižničarske profesije i čime bi se mogla opravdati promjena knjižnične djelatnosti, zajedno s arhivskom i muzejskom djelatnošću, u sektor umjetnosti, zabave, rekreacije i kockanja, ostaje za istražiti.

Važan element profesionalizacije te osnaživanja stručne autonomije, tj. ingerencije nad određenim setom profesionalnih znanja i vještina za pripadnike knjižnične djelatnosti nalazimo u primjeni kompetencijskog okvira, tj. profesionalnog profila. Kompetencijski okvir predstavlja popis specifičnih stručnih i generičkih kompetencija specifičnih pripadnicima pojedine struke. Kompetencijski okvir ili profesionalni profil svojevrstni je referentni okvir koji povezuje područje obrazovanja za struku s tržištem rada, a primjena kompetencijskih okvira temelj je za razvoj horizontalne i vertikalne prohodnosti kvalifikacija, mobilnosti stručnjaka te priznavanja prijašnjih iskustava učenja u okviru cjeloživotnog obrazovanja. Kompetencijski okviri moraju biti dovoljno široki kako bi u njima svaki pripadnik određene struke mogao pronaći stručne aktivnosti iz svojeg područja rada te pronaći poveznice za suradnju s pripadnicima iste struke, na temelju zajedničkih etičkih načela i profesionalnih vrijednosti.

Globalni referentni okvir za programe obrazovanja u području knjižnične i informacijske znanosti svakako je IFLA-in dokument *Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Education Programmes* (IFLA

Guidelines, 2022), koji bi trebao osigurati usporedivost obrazovnih programa knjižničarskih i informacijskih studija (LIS) s utvrđenim potrebama i očekivanim promjenama u knjižničarskoj struci i širem društvu, kao i s misijama i vizijama matičnih obrazovnih institucija. IFLA-ine se Smjernice temelje na osam temeljnih područja znanja: *informacije u društvu, osnove obrazovanja za struku, informacijska i komunikacijska tehnologija, istraživanje i inovacije, upravljanje informacijskim izvorima, menadžment za informacijske stručnjake, informacijske potrebe i korisničke usluge, te pismenost i učenje*. U odnosu na prethodno izdanje Smjernica, koje su objavljene 2012. godine, uočava se snažniji zaokret s tradicionalnih knjižničarskih znanja prema informacijskom području te području znanosti i obrazovanja. Smjernice su namijenjene podjednako za promociju kvalitete prijediplomskih, diplomskih, poslijediplomskih obrazovnih programa za struku, ali i za programe cjeloživotnog učenja. Autori (Chu et al., 2022.) ističu da su Smjernice, temeljeći se na principima jednakosti, različitosti, uključivosti i dostupnosti, namijenjene svim dionicima u području knjižnične i informacijske znanosti i području upravljanja znanjem, od predstavnika obrazovanja za struku, studenata, tržišta rada do kreatora sektorskih politika.

Prve primjene kompetencijskog pristupa, tj. razvoja kompetencijskih profila i standarda zanimanja knjižničara nalazimo početkom 30-ih godina 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i Velikoj Britaniji, u zemljama u kojima su nadležnost za akreditiranje studijskih programa ili licenciranje stručnjaka u području knjižničarstva imala strukovna udruženja (Machala, 2015: 153). Američka knjižničarska udruga (ALA) usvojila je 2023. godine osuvremenjenu verziju dokumenta Jezgrenih kompetencija knjižničarstva (*ALA Core Competences of Librarianship*, 2022), čija je prijašnja verzija objavljena 2009. godine, koje odražavaju temeljna znanja koja je potrebno usvojiti obrazovanjem za struku, pri zaposlenju te tijekom stručnog usavršavanja. Kompetencijski okvir sadrži samo jezgrene kompetencije, jedinstvene svim pripadnicima profesije neovisno o njihovim daljnjim specijalizacijama za koje su također izrađeni posebni referentni okviri (ALA-ine Izjave o znanjima i kompetencijama). ALA sistematizira kompetencije jezgre u devet kategorija: *pristup znanju, informacijski izvori, cjeloživotno učenje i stalno stručno usavršavanje, menadžment i upravljanje, organizacija zabilježenog znanja i informacija, referalne i korisničke usluge, istraživanje i poslovanje utemeljeno na*

dokazima, socijalna pravda i jednakost te tehnološka znanja i vještine (ALA Core Competences of Librarianship, 2022).

Osim temeljnih područno-specifičnih kompetencija, zajedničko svim kompetencijskim okvirima jest utemeljenje na zajedničkim etičkim načelima i vrijednosnim principima koji su nužni pripadnicima knjižnične djelatnosti da, kao aktivni čimbenici društva i zajednica u kojima djeluju (Stojanovski, 2013), mogu obavljati svoje stručne poslove u skladu s načelima zaštite demokratskih sloboda, jednakosti, uključivosti, poštovanja različitosti, održivosti te osiguravanja prava na pristup informacijama. Važno je također istaknuti kako je u svojoj Strategiji za razdoblje 2023. – 2027. (LIBER Strategy, 2022) Udruženje europskih znanstvenih knjižnica – LIBER istaknulo kriterije *otvorenosti, novih tehnologija i poštivanje prava i vrijednosti*, kao tri glavna čimbenika koja će poticati promjene u visokoškolskim, znanstvenim i specijalnim knjižnicama. LIBER je prepoznao otvoreni pristup kao osnovni oblik objavljivanja u znanosti, važnost dostupnosti istraživačkih podataka i potrebu za dodatnim digitalnim vještinama koje će poduprijeti transparentni životni ciklus znanstvenih istraživanja, pri čemu je nužno aktivno djelovanje knjižničara. Dodatno, istraživačka infrastruktura postaje otvorena, participativna, prilagođena i usklađena s potrebama različitih disciplina. Kulturno nasljeđe sutrašnjice temelji se na današnjim digitalnim informacijama koje trebaju biti odgovarajuće zbrinute, a LIBER planira do 2027. godine osigurati potrebno znanje i vještine knjižničara za usvajanje organizacijskih i tehnoloških promjena koje omogućuju nove uloge i zadaće knjižnica. Na tragu IFLA-e i ALA-ina kompetencijskog okvira, i LIBER u svojoj strategiji ističe društvenu ulogu knjižnica i načela jednakosti, raznolikosti i uključivosti, a posebna je pozornost usmjerena i na uključivanje javnosti u znanstvene procese (znanost za javnost, odnosno građanska znanost).

Brojna istraživanja (Fisher et al., 2005; Machala, 2009) dodatno naglašavaju važnost da su, osim znanja i vještina koje su specifične za struku, za uspješne knjižničare i informacijske stručnjake na tržištu rada iznimno važne visoko usvojene generičke, ključne i prenosive vještine, posebno *komunikacijske vještine, etičnost, sposobnost učenja, sposobnost za timski rad, kulturološka uključivost* i slično.

Različita istraživanja ističu potrebu da se osim temeljnih znanja knjižničari moraju dodatno stalno usavršavati te stjecati kompetencije u području di-

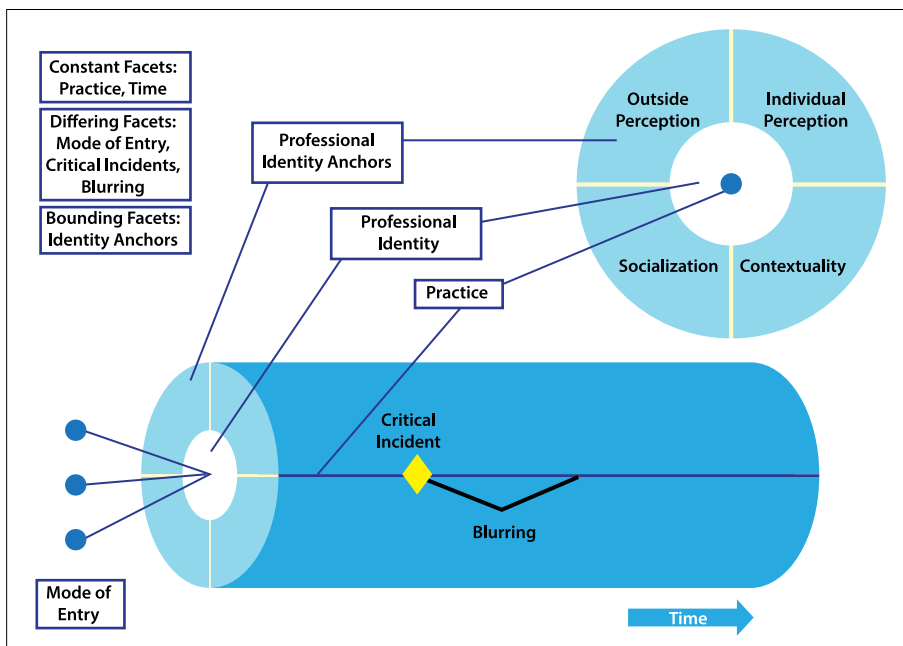
gitalnih kompetencija, digitalnih tehnologija, umjetne inteligencije (Khan, 2017), kriznog upravljanja (Balog, 2019; Hicks & Given, 2013), upravljanja istraživačkim podacima (Xia & Wang, 2014; Semeler, 2017; Federer, 2018), metapodacima (Han & Hswe, 2011), interdisciplinarnih istraživanja (Golenko, 2019) te u odnosu na društvene promjene (Aparac-Jelušić, 2019; Sabolović-Krajina, 2022; Overall, 2009).

Profesionalni se profil knjižničara mijenja u kontekstu globalnoga, digitalnim tehnologijama intenziviranog informacijskog okružja. Potaknuti novim tehnološkim mogućnostima i trendovima koji potiču otvorenost, korisnici posebno visokoškolskih, znanstvenih i specijalnih knjižnica mijenjaju način na koji stvaraju, upotrebljavaju te ostvaruju pristup informacijama. Dodatno, brojni informacijski servisi koji nastaju izvan knjižnica utječu na navike i potrebe korisnika (npr. udaljeni i pravovremeni pristup), što knjižničare potiče na uvođenje novih usluga u knjižnice. Rezultat je veće uključivanje knjižnica u izgradnju, upravljanje, korištenje i dijeljenje vlastitih informacijskih izvora, koristeći se primarno digitalnim repozitorijima u otvorenom pristupu i trajno zbrinjavajući znanje koje nastaje u okružju njihovih korisnika, slijedeći tzv. *inside-out* modele (Ball et al., 2021). Uz poticanje otvorenosti i suradnje, nove usluge slijede ponašanje i navike korisnika, ne zahtijevajući njihovu dodatnu prilagodbu. Nove vrste poslova i potreba usvajanja novih znanja i vještina knjižničara, osiguravajući višu razinu izvedbe u konkurentskome globalnom okružju (Singh, 2009), postali su dijelom kontinuiranog razvoja knjižnica. Djelatnost visokoškolskog knjižničara tako postaje raznolika, a očituje se u učinkovitom korištenju postojećeg iskustva, u sposobnosti sagledavanja mogućnosti rješavanja problema i nestandardnim pristupima razvoju novih oblika, sredstava, tehnika i metoda prijenosa informacija (Makkeeva, 2021).

Promjene se uočavaju i u narodnim knjižnicama koje povrh tradicionalnih knjižničnih usluga sve više razvijaju usluge namijenjene posebnim kategorijama korisnika npr. djeci (Martinović & Stričević, 2013; Ille et al., 2021) ili osobama treće životne dobi (Lukačević et al., 2018) te preoblikuju fizički knjižnični prostor u „treći prostor“, dnevni boravak zajednice kojoj pripadaju. U okviru narodnih knjižnica uočava se razvoj različitih programa učenja namijenjen zajednici koji bi trebao osigurati podršku za razvoj aktivnog građanstva, digitalne i informacijske pismenosti te građanske znanosti.

3. Prema razvoju profesionalnog identiteta knjižničara u Hrvatskoj

Prema Pierson, Goulding i Campbell-Meier (2019), pitanje profesionalnog identiteta knjižničara podrazumijeva pronalaženje odgovora na pitanja tko jest ili tko može postati knjižničar te što knjižničar radi i što će raditi u budućnosti. Autori su identificirali 14 tema ili događaja (osnovni identitet, obrazovanje i izobrazba, socijalizacija, samopotvrđivanje, rana praksa, profesionalni status, vrijednosti i udruženja, kritični incidenti, iskustvo i vrijeme, komunikacija i stručna terminologija, dihotomija identiteta i mjesta, transferabilnost, preklapanje, kasnija praksa, percepcija, uključujući i stereotipe) koji svi utječu na razvoj profesionalnog identiteta knjižničara. Autori ističu da se koncept identiteta ne može postići u konačnom i nepromjenjivom stupnju, već se on trajno razvija u odnosu na 14 predloženih tema ili događaja koji će utjecati na razvoj identiteta. Autori predlažu model Profesionalnog identiteta knjižničara u kontinuumu, koji pitanju profesionalnog identiteta prilazi sa sociološkog stajališta, stavljajući naglasak na praksu, tj. na ono što knjižničari rade u sre-

SLIKA 1. Model Profesionalnog identiteta knjižničara u kontinuumu (Pierson, Goulding & Campbell-Meire, 2019)

dištu četverostrukog *Sidrišta profesionalnog identiteta*, sastavljenog od *Vanjske percepcije*, *Osobne percepcije*, *Socijalizacije* te *Kontekstualnosti*. Prema navedenom modelu profesionalni identitet ostvaruje se praksom te je visoko kontekstualiziran i socijalno uvjetovan, ovisan o vanjskoj i osobnoj percepciji.

Polazeći od navedenog modela, i naše istraživanje s ciljem promišljanja o profesionalnom identitetu knjižničara u Hrvatskoj u središte stavlja praksu, tj. ono čime se knjižničari u Hrvatskoj bave, koji im je opseg radnih zadaća te kako iskazuju dostatnost usvojenih kompetencija. Poslužit ćemo se elementima navedenog modela kako bismo opisali osnovne elemente koji utječu na uspostavu profesionalnog identiteta knjižničara u Hrvatskoj, posebno u odnosu na ono što se na prikazanom modelu naziva *Konstantna faceta* te *Razlikovna faceta*, a odnosi se na način ulaska u profesiju, odnosno na prostor, tj. vrste knjižnica, radne uloge i zakonodavni okvir.

3.1. Formalno i neformalno obrazovanje knjižničara

Knjižničari u Hrvatskoj u struku ulaze putem formalnog obrazovanja za struku koje je dostupno na svim trima razinama (Erl Šafar & Lubina, 2018): preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj, a stručna zvanja regulirana su *Pravilnikom o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci* (NN. 28/2011, 16/2014, 60/2014, 47/2017, 17/2019, 107/2021). Pravilnikom¹ se navode temeljna knjižničarska zvanja: pomoćni knjižničar, knjižničar, diplomirani knjižničar te viša stručna zvanja: viši knjižničar i knjižničarski savjetnik. Knjižničarska struka u Hrvatskoj regulirana je profesija, no u Registru reguliranih profesija² vodi se pod grupom profesija pod nazivom Rad knjižnica, umjesto knjižnična djelatnost, kako je navedena *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* (NN 17/2019, 98/2019, 114/2022, 36/2024). Pomoćni knjižničari, odnosno knjižničarski tehničari po nomenklaturi novog Pravilnika, ulaze u struku na temelju završenoga srednjoškolskog obrazovanja te polaganjem stručnog ispita za zvanje po-

¹ S obzirom na to da je istraživanje provedeno prije stupanja na snagu novog Pravilnika o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 107/2021), ovaj rad ne uzima u obzir dva nova viša stručna zvanja koja su uvedena novim Pravilnikom iz 2021. godine: viši knjižničarski tehničar te viši knjižničarski suradnik, te su zadržani nazivi stručnih zvanja koji su bili na snazi u vrijeme provedbe istraživanja.

² Baza podataka reguliranih profesija u RH. AZVO. <http://reguliraneprofesije.azvo.hr/hr/profesije/?profession=452>

moćnog knjižničara. Za zvanje knjižničar, odnosno po novoj nomenklaturi knjižničarski suradnik, potrebno je bilo završiti preddiplomski sveučilišni studij iz polja informacijskih i komunikacijskih znanosti s najmanje 30 ECTS bodova iz temeljnih predmeta knjižničarstva ili neki drugi preddiplomski studij uz uvjet stjecanja najmanje 30 ECTS bodova iz temeljnih predmeta knjižničarstva na preddiplomskom studiju iz informacijskih i komunikacijskih znanosti u roku od tri godine od zapošljavanja te, u oba slučaja imati položen stručni ispit za zvanje knjižničnog suradnika. Diplomirani knjižničari imaju završen diplomski sveučilišni studij ili integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij iz polja informacijskih i komunikacijskih znanosti s najmanje 60 ECTS bodova iz temeljnih predmeta knjižničarstva te položen stručni ispit za zvanje diplomiranog knjižničara, odnosno po novoj nomenklaturi za zvanje knjižničara. Osnovnoškolski i srednjoškolski knjižničari prema *Pravilniku o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima* (NN 68/2019) imaju mogućnost napredovanja i u zvanja: mentor, savjetnik i izvrstan savjetnik. Za ova viša zvanja vrednuje se stručno-pedagoški rad odgojno-obrazovnog radnika prema kriterijima podijeljenim u kategorije aktivnosti koje su navedene za osnovnoškolske i srednjoškolske knjižničare prema *Pravilniku o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima* (NN 68/2019), a dodjeljuje ih Agencija za odgoj i obrazovanje.

ECTS bodovi iz temeljnih predmeta knjižničarstva (Barbarić, 2009) stječu se na studiju Informacijskih znanosti, smjer Bibliotekarstvo Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na studiju Informatologije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i na Studiju informacijskih znanosti, Odjela informacijskih znanosti Sveučilišta u Zadru. Živković (2009) analizirajući objavljene studentske programe za sva tri studija, kojima je tada bilo obuhvaćeno ukupno šest programa (tri preddiplomska i tri diplomatska), zaključuje kako među njima nema ujednačenosti u odnosu na zastupljenost temeljnih knjižničarskih znanja i akademskih naziva koji se stječu po završetku studija.

Osim formalnog obrazovanja za struku, uvođenjem nacionalnog programa stalnoga stručnog usavršavanja knjižničara 2002. godine regulirano je

cjeloživotno obrazovanje za struku (Machala, 2013) namijenjeno knjižničarima svih stručnih zvanja te neovisno o vrsti knjižnice zaposlenja. Osim nacionalnog programa cjeloživotnog obrazovanja, brojne knjižnice kao i nacionalno strukovno udruženje, Hrvatsko knjižničarsko društvo, organiziraju brojne programe izobrazbe, posebno organizacijom stručnih skupova, radionica, *online* seminara te izdavačkom djelatnosti.

3.2. Knjižnice, radna mjesta i radne uloge

Za vrijeme provođenja ankete na snazi je bio *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* donesen 2019. godine (NN 17/2019) u kojem se knjižnice kategoriziraju prema namjeni i sadržaju knjižničnog fonda na nacionalnu, narodnu, školsku, sveučilišnu, visokoškolsku, znanstvenu i specijalnu knjižnicu. I dok Zakon daje opći okvir za provedbu knjižnične djelatnosti, u standardima za pojedine knjižnice naglasak se stavlja na specifičnost djelatnosti pojedinih tipova knjižnica. Već redoslijedom navođenja usluga i djelatnosti koje će knjižnica pružati vidljiva je različitost u potrebnim znanjima, vještinama i kompetencijama knjižničara koji u njima rade. Tako narodne knjižnice opseg svojih usluga određuju svojom veličinom i zajednicom u kojoj djeluju, a na prva tri mjesta se navodi: dostupnost korištenja građe u slobodnom pristupu, posudba knjižnične građe i informacijsko-referalne usluge. Školske knjižnice svoju djelatnost ostvaruju povezujući odgojno-obrazovnu, stručno-knjižničnu te kulturnu i javnu djelatnost. Prvo se definira odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice (koja podrazumijeva rad s učenicima, učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima, odgojiteljima, ravnateljem i roditeljima te planiranje i programiranje odgojno-obrazovnoga rada), a potom se raspisuju stručne knjižnične djelatnosti, pri čemu su kao prve tri navedene izgradnja i upravljanje fondom; obrada knjižnične građe u računalno čitljivim kataložnim formatima te preuzimanje zapisa iz dostupnih normativnih i bibliografskih baza te osiguranje dostupnosti i korištenja knjižnične građe i izvora informacija na različitim medijima. Visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice ostvaruju svoju knjižničnu djelatnost kroz informacijsku i obrazovnu ulogu, potporu znanstvenoistraživačkoj djelatnosti te kroz kulturnu i javnu djelatnost. Kao temeljni poslovi i usluge navode se: izgradnja knjižničnih zbirki te pristup mrežnim izvorima, suradnička

izrada knjižničnog kataloga uz primjenu bibliografskih standarda i formata te pružanje informacijskih usluga.

3.3. Kompetencijska matrica programa cjeloživotnog učenja knjižničara u Hrvatskoj

Prijedlog kompetencijske matrice za programe trajne izobrazbe knjižničara izrađen je na temelju rezultata istraživanja o knjižničarskim kompetencijama i trajnoj izobrazbi knjižničara u Republici Hrvatskoj iz perspektive dionika na tržištu rada (poslodavaca i knjižničara) te analize silabusa nacionalnog programa izobrazbe knjižničara. Istraživanje je provedeno u okviru projekta *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost* koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost 2009. godine. Kompetencijska matrica navodi sedam područja važnih za trajnu izobrazbu knjižničara u Hrvatskoj: A. ZNANJE. Znanja i vještine koje se primjenjuju nad knjižničnom/baštinskom građom radi njezine identifikacije, omogućavanja pristupa i dugoročne zaštite: A.1. Znanje izrade, vrednovanja i upravljanja formalnim opisom za sve pojavne oblike građe, A.2. Znanje sadržajne obrade, A.3. Znanje primjene i izrade bibliografskih pomagala i alata; B. ZBIRKE/PRISTUP. Znanja i vještine nabave, okupljanja, organiziranja, upravljanja i korištenja zbirke: B.1. Znanje organizacije i upravljanja zbirkama, B.2. Znanja i vještine stvaranja digitalnih zbirke (upravljanja digitalnim izvorima, procesima digitalizacije građe); C. KORISNICI. Znanja, vještine i sposobnosti komuniciranja znanja nužnih za učinkovito korištenje zbirke a prema prepoznatim potrebama korisnika: C.1. Znanja organizacije i pružanja usluga za korisnike, C.2. Edukacija korisnika i poticanje informacijske pismenosti; D. TEHNOLOŠKA ZNANJA. Tehnološka znanja u primjeni nad građom baštinskih ustanova (produkcija, kolanje, upotreba i čuvanje): D.1. Znanja i vještine tehnologije procesa produkcije i kolanja knjižne i ostale vrste građe, D.2. Znanja i vještine tehnologije zaštite i pohrane građe, D.3. Primijenjena informatička znanja u knjižničarstvu i srodnim baštinskim ustanovama; E. TEMELJI STRUKE: E.1. Povijest medija, knjižnica i baštinskih ustanova, E.2. Teorija znanosti, E.3. Pravna i etička pitanja; E.4. Istraživanje i razvoj. F. POSLOVNE VJEŠTINE: F.1. Vještine upravljanja radnim procesima, ljudskim i drugim resursima, F.2. Vještine marketinga, F.3. Vještine i metode javnog zagovaranja, F.4. Znanja primjene sustava kvalitete, F.5. Vještine suradnje među institucijama i partnerima; G. GENERIČKE KOM-

PETENCIJE: G.1. Vještine koje se odnose na ljude (komunikacija, timski rad, uslužne vještine), G.2. Upotreba računalne tehnologije, G.3. Konceptualne vještine (prikupljanje i organiziranje podataka, rješavanje problema, učiti kako se uči, inovativno, kreativno i sustavsko razmišljanje), G.4. Osobne vještine (odgovornost, fleksibilnost, upravljanje vremenom, samoprocjena), G.5. Poduzetničke vještine (inovativnost, motivacija), G.6. Socijalne vještine/stavovi (građanska angažiranost, socijalna odgovornost).

Kao jedina predložena kompetencijska matrica u području knjižničarstva u Hrvatskoj, pri izradi instrumenta istraživanja, uz navedene standarde za vrste knjižnica, uzeta je u obzir pri kreiranju predloženih područja rada knjižničara u Hrvatskoj.

Možemo zaključiti da bez obzira na sveobuhvatan zakonodavni okvir kojim se uređuje knjižnična djelatnost u Hrvatskoj, kao i na uređeni sustav formalnog obrazovanja za struku, program cjeloživotnog obrazovanja te sustav stručnog napredovanja, još uvijek nije postignuta visoka razina koherentnosti svih knjižničkih profila oko zajedničkoga profesionalnog identiteta.

4. Metodologija

4.1. Cilj, svrha i istraživačka pitanja

Cilj ovog istraživanja bio je ustanoviti opseg poslova koje obavljaju hrvatski knjižničari i u kojoj mjeri smatraju da su kompetentni obavljati pojedine poslove.

Svrha istraživanja jest postavljanje osnove za unaprjeđenje stručnog usavršavanja knjižničara. Na temelju analize razlika između opsega poslova i kompetencija za obavljanje tih poslova moguće je ustanoviti u kojim segmentima postoji potreba za razvojem i promjenama u obrazovanju, dodatnim obrazovanjem te usavršavanjem znanja i vještina knjižničara u Hrvatskoj, kao i pokušati identificirati dionike koji bi trebali provoditi ove aktivnosti.

Istraživačka pitanja:

1. Koje poslove obavljaju hrvatski knjižničari u najvećoj mjeri, s obzirom na vrstu knjižnice, stručnu spremu, broj zaposlenih u knjižnici i razinu upravljačkih odgovornosti?

2. Gdje su najveći raskoraci između opsega poslova i samoprocijenjenih kompetencija?
3. Što (i tko) osnažuje kompetencije knjižničara?

4.2. Metoda i postupak

Korišteni anketni upitnik rezultat je rada Komisije za obrazovanje i stalno stručno usavršavanje Hrvatskoga knjižničarskog društva (HKD). U izradi upitnika sudjelovali su članovi Komisije i pozvani stručnjaci iz različitih vrsta knjižnica kako bi upitnik bio relevantan za sve vrste knjižnica. Time je osigurana sadržajna valjanost anketnog upitnika.

Prvi dio ankete odnosio se na demografske podatke o ispitanicima i općenite podatke o njihovoj stručnoj spremi, članstvu u strukovnim udrugama, vrsti knjižnice zaposlenja i broju zaposlenika, nazivu radnog mjesta, stručnom zvanju, opsegu radnog iskustva u godinama, položenome stručnom ispitu i razini upravljačke odgovornosti.

Drugi dio ankete sadržavao je pitanja za samoprocjenu opsega 94 identificirana posla i kompetencija za njihovo provođenje, grupiranih u osam kategorija. Pri izradi instrumenta istraživanja uzeti su u obzir prije navedeni kompetencijski okviri te poslovi knjižničara navedeni u standardima, koji su potom usklađeni s trenutačnim stanjem u hrvatskim knjižnicama (npr. prevladavajuća tiskana građa), kao i s kategorizacijom usluga knjižnica (Stojanovski, 2011). Svi poslovi razvrstani su u sljedećih deset kategorija i potkategorija:

1. *Suradnja u upravljanju knjižnicom*: briga o budžetu i prostoru knjižnice, upravljanje ljudskim potencijalima, izrada pravilnika, uputa, strategija, propisa i drugih dokumenata (misija i vizija) knjižnice, briga o zaštiti osobnih podataka, izrada strategija razvoja knjižnice, izrada različitih studija i izvješća, statističkih prikaza o radu/djelovanju knjižnice i dr.
2. *Izgradnja i upravljanje knjižničnim zbirkama (odnosi se na građu na svim medijima i nosačima)*: istraživanja potreba korisnika, praćenje recentne izdavačke produkcije, odabir/prosudba građe, nabava i pregovaranje s izdavačima/agregatorima, obrada građe, zaštita građe, otpis i revizija, pohrana i osiguravanje pristupa građi:
 - 2.1. sva građa na različitim medijima

2.2. digitalizirana građa

2.3. izvorno digitalna građa pohranjena u repozitorije

3. *Informacijske usluge*: odgovaranje na korisničke upite, pretraživanje knjižničnih kataloga i *online* baza podataka, izrada bibliometrijskih analiza, obavijesti o prinovama u knjižnici, izrada preporuka za čitanje, izrada novosti i sl.
4. *Učenje i poučavanje*: sudjelovanje u formalnoj nastavi, poučavanje korisnika i knjižničara, održavanje tečajeva, radionica za korisnike, izrada materijala za učenje i poučavanje i dr.
5. *Posudba*: poslovi cirkulacije knjižnične građe, briga o računalnom sustavu za posudbu, međuknjižnična posudba, dobava dokumenata iz drugih izvora i dr.
6. *Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT)*: izrada i održavanje *web*- stranica knjižnice, izrada baza podataka i kataloga, odabir, nabava i održavanje računalne opreme i računalnih programa i dr.
7. *Izdavački/nakladnički poslovi*: sudjelovanje u radu uredništva časopisa i objavljivanju drugih vrsta publikacija, briga o metapodacima, trajnim identifikatorima (ISBN, ISSN, DOI i dr.), poslovi povezani s uključivanjem publikacija u indeksne publikacije i/ili bibliografske baze podataka, promocijom i razmjenom publikacija i dr.
8. *Organizacijski i slični poslovi*: organizacija stručnih skupova, radionica, okruglih stolova, predavanja i dr.

Ispitanici su procjenjivali opseg svakoga pojedinog posla koji obavljaju, na skali koja je imala 5 stupnjeva: 1 – uopće ne radim taj posao, 2 – rijetko radim taj posao, 3 – često radim taj posao, 4 – svakodnevno radim taj posao, 5 – to je glavni posao koji radim. Kompetencije za svaki pojedini posao ispitanici su procjenjivali također na skali s 5 stupnjeva: 1 – uglavnom nemam kompetencija, 2 – nemam dovoljno kompetencija i mogućnost stjecanja istih, 3 – nemam dovoljno kompetencija, ali imam mogućnost stjecanja istih, 4 – imam dostatne kompetencije, 5 – imam izvrsne kompetencije.

Dodatno je anketa uključivala pitanje o mogućim načinima osnaživanja kompetencija knjižničara.

Anketni upitnik izrađen je u programu LimeSurvey ver. 2.67.1 koji u sklopu svojih usluga nudi Sveučilišni računski centar Srce. Za analizu podataka

korišteni su alati MS Excel, Jamovi i Statsoft Statistica. Svi prikupljeni podaci bit će pohranjeni u otvorenom pristupu u DARHIV repozitorij, nakon anonimizacije podataka.

Postupak provedbe anketiranja knjižničarske zajednice trajao je od svibnja do rujna 2021. godine. U potpunosti anonimna anketa distribuirana je putem distribucijskih lista Hrvatskoga knjižničarskog društva, Zagrebačkoga knjižničarskog društva, formalnih i neformalnih postojećih distribucijskih lista na različitim ustanovama, privatnim kanalima, kao i korištenjem društvenih mreža.

4.3. Uzorak

Anketi je pristupilo 1005 ispitanika. Za potrebe ovog rada rabi se podskup podataka koji obuhvaća cjelovite odgovore ispitanika. Na prvi dio anketnog upitnika koji obuhvaća demografska pitanja i podatke o vrsti knjižnice zaposlenja odgovorilo je 800 ispitanika. Na drugi dio anketnog upitnika koji se odnosi na procjene opsega poslova i razina kompetencija u cijelosti je odgovorilo 429 ispitanika iz različitih vrsta knjižnica i svih razina stručnih zvanja iz knjižničarske struke, koji čine naš uzorak.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, stručno osoblje u hrvatskim knjižnicama je 2021. godine obuhvaćalo 3755 zaposlenika, pri čemu je najviše zaposlenih u narodnim i školskim knjižnicama (Državni zavod za statistiku, 2022).

TABLICA 1. *Zastupljenost ispitanika s obzirom na ustanovu zaposlenja*

Vrsta knjižnice	Populacija	Cijeli uzorak	Uzorak za analize	Odstupanje*	uzorak za analize / populacija
Narodne	1511 (40 %)	362 (45 %)	197 (46 %)	6 %	13 %
Školske	1349 (36 %)	194 (24 %)	104 (24 %)	-12 %	8 %
Visokoškolske, sveučilišne i znanstvene	459 (12 %)	124 (16 %)	72 (17 %)	5 %	16 %
NSK	271 (7 %)	65 (8 %)	37 (9 %)	2 %	14 %
Specijalne	165 (4 %)	42 (5 %)	19 (4 %)	0 %	12 %
Ukupno	3755	800	429		11 %

*Razlika između % uzorka za analize i % populacije

U odnosu na populaciju koja obuhvaća ukupan broj zaposlenih knjižničara u RH uzorkom su najmanje obuhvaćeni školski knjižničari. Približno 8 % školskih knjižničara u potpunosti je ispunilo anketu, pri čemu je apsolutni broj anketiranih školskih knjižničara prihvatljivo visok ($N = 104$). Reprezentativnost uzorka dobra je za školske knjižnice, narodne knjižnice, te za treću skupinu koja obuhvaća visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2021.), udio žena u ukupnom broju zaposlenika knjižnica u Hrvatskoj je 83,5 %. U ovom istraživanju žene su zastupljene s 88 %. Istraživanju su se najviše odazvali knjižničari iz grada Zagreba (32 % ispitanika), iz Zagrebačke županije (8 %), te Splitsko-dalmatinske županije (6 %). Više od 90 % ispitanika ima visoku stručnu spremu.

Po dobnim skupinama u uzorku ispitanika obuhvaćeno je 16 % knjižničara u dobi do 35 godina starosti, 37 % knjižničara u dobi 36-45 godina, 30 % u dobi 46-55 godina, te 17 % u dobi većoj od 56 godina.

4.4. Ograničenja

Zbog raznovrsnosti poslova koje knjižničari obavljaju, upitnik je opsežan. To je vjerojatni razlog zbog kojeg je dio ispitanika odustao od ispunjavanja anketnog upitnika. Također, način obavljanja i složenost radnih aktivnosti koje su sažeto opisane u pojedinim anketnim pitanjima može se razlikovati u pojedinim knjižnicama. Zatim, pojedini opisi poslova možda nisu dovoljno jasni svim ispitanicima, te bi se u budućim istraživanjima mogla dodatno provjeriti jasnoća i jednoznačnost svakoga pojedinog anketnog pitanja, te relevantnost i primjenjivost za ispitivanje kompetencija i opsega poslova knjižničara. Anketom su ispitane subjektivne samoprocjene knjižničara o opsegu pojedinih poslova koje obavljaju, kao i samoprocjene vlastitih kompetencija za te iste poslove. Takve se procjene uvijek trebaju oprezno tumačiti jer pojedinci mogu precjenjivati ili podcjenjivati vlastite kompetencije, kao i opsege poslova koje obavljaju. Međutim, veličinom uzorka, izračunima prosječnih procjena i dodatnim statističkim analizama osigurana je visoka pouzdanost mjerenja. Nadalje, procjene opsega poslova i vlastitih kompetencija potrebnih za te poslove nisu izravno usporedive, ali može se pretpostaviti kako su ispitanici implicitno razumjeli kako su procjene od 1 do 5 za opseg poslova

i od 1 do 5 za kompetencije postavljene upravo radi mogućnosti približnih usporedbi i izvođenja zaključaka o tome gdje postoje raskoraci između opsega posla i potrebnih kompetencija.

5. Rezultati i rasprava

U ovom radu predstavljeni su rezultati koji se temelje na analizama podataka provedenim na razini 20 mjernih skala koje se odnose na opseg 94 posla svrstana u deset kategorija, te na samoprocjene kompetencija za tih deset kategorija poslova. Prosječne vrijednosti izračunane za kategorije poslova imaju višu razinu pouzdanosti negoli analize odgovora na pojedinačna anketna pitanja. Vrijednosti Cronbachova alfa koeficijenta unutarnje pouzdanosti mjernih skala u rasponu su od 0,69 (umjereno dobra pouzdanost skale o opsegu poslova posudbe) do 0,94 (izvrсна pouzdanost skale o opsegu poslova povezanih s repozitorijima). U budućim istraživanjima moguće je smanjiti broj anketnih pitanja u upravljanju i zbirkama, kojih je obuhvaćeno 14 u svakoj kategoriji, te povećati broj anketnih pitanja o posudbi, kojih je obuhvaćeno četiri.

5.1. Poslovi koje hrvatski knjižničari obavljaju u najvećoj mjeri

5.1.1. Opseg poslova s obzirom na vrstu knjižnice

Najveće razlike u samoprocjenama obavljanja poslova s obzirom na vrstu knjižnice jesu u poslovima povezanim s repozitorijima (veličina učinka, $\varepsilon^2 = 0,31$), pri čemu je ε^2 pokazatelj veličine učinka (engl. *effect size*) koji se temelji na Kruskal-Wallisovu testu (χ^2), a ovisi i o veličini uzorka. Viša vrijednost ε^2 jest indikator postojanja razlika koje su vjerojatno važne, ali interpretacija uvijek ovisi o konkretnim podacima. Nadalje, velike su razlike zabilježene u poslovima koji se odnose na informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) ($\varepsilon^2 = 0,17$), zbirke ($\varepsilon^2 = 0,11$) i digitalizaciju zbirke ($\varepsilon^2 = 0,10$). Razlike u opsegu svih deset skupina poslova s obzirom na vrstu knjižnice su statistički značajne (Kruskal-Wallisovi testovi, Tablica 2).

TABLICA 2. *Opseg poslova s obzirom na vrstu knjižnice*

Kategorija poslova	C (medijan, centralna vrijednost)			IQR (interkvartilni raspon)			χ^2	P	ϵ^2
	Narodna	Visokoškolska	Školska	Narodna	Visokoškolska	Školska			
Suradnja u upravljanju	2,86	3,19	3,5	1,43	1,12	0,946	28,0	<,001	0,08
Zbirke	3,29	3,57	4	1,21	1,05	0,929	37,9	<,001	0,11
Digitalizacija zbirki	1,86	2,57	2,29	1,14	1,71	1,43	36,1	<,001	0,10
Repozitorij	1,17	3,67	2	1	1,5	1,5	106,0	<,001	0,31
Informacijske usluge	3,7	4,2	3,8	0,9	0,95	1	19,1	<,001	0,06
Poučavanje	2,45	2,64	2,91	1,09	1,36	1,02	19,4	<,001	0,06
Posudba	3	3,25	3,5	1,25	1	1,5	19,1	<,001	0,06
IKT	1,89	2,17	2,67	1,22	1,36	1,22	55,8	<,001	0,17
Nakladništvo	1,75	1,88	2	1,33	1,23	1,17	8,0	0,018	0,02
Organizacijske	2,71	2,29	3,14	1,36	1,14	1	29,0	<,001	0,09

**istaknute su centralne (medijan) vrijednosti veće od 3 (3 – često radim taj posao, 4 – svakodnevno radim taj posao i 5 – to je glavni posao koji radim)*

Poslovima povezanim s repozitorijima knjižničari u visokoškolskim knjižnicama bave se često do svakodnevno (medijan ili centralna vrijednost $C = 3,7$), u školskim knjižnicama rijetko obavljaju takve poslove ($C = 2$), a u narodnim gotovo uopće ne rade takve poslove ($C = 1,2$). Pritom je varijabilitet odgovora ispitanika iz narodnih knjižnica relativno nizak ($IQR = 1$), što znači da se većina ispitanika ne bavi repozitorijima. U visokoškolskim i školskim knjižnicama varijabilitet je viši ($IQR = 1,5$). Dakle, neki se ispitanici u većoj mjeri bave repozitorijima, a neki u manjoj.

Korištenje informacijskih tehnologija u poslu je česta aktivnost školskih knjižničara ($C = 2,7$), dok je u visokoškolskim, te pogotovo u narodnim knjižnicama riječ o rijetkoj aktivnosti. Pritom je npr. riječ o poslovima poput izrade mrežnih stranica.

Izgradnja i upravljanje knjižničnim zbirkama svakodnevni je posao u školskoj knjižnici ($C = 4,0$), učestao do svakodnevan posao u visokoškolskoj knjižnici ($C = 3,6$) i učestao posao u narodnoj knjižnici ($C = 3,3$). Digitalizacija je zbirki relativno učestao posao u visokoškolskim knjižnicama ($C = 2,6$), rijedak posao u školskim ($C = 2,3$) te pogotovo u narodnim knjižnicama. Pritom je varijabilitet odgovora ispitanika visok u visokoškolskim knjižnica-

ma (interkvartilni raspon, $IQR = 1,7$). Dakle, digitalizacijom se u nekim visokoškolskim knjižnicama pojedini knjižničari bave svakodnevno, dok se ostali rijetko bave tim poslovima.

Poslovi organizacije različitih zbivanja česti su u školskim knjižnicama ($C = 3,1$), nešto manje ali također često se organizacijom bave i ispitanici u narodnim knjižnicama ($C = 2,7$), dok se u visokoškolskim knjižnicama rijetko bave tim poslovima ($C = 2,3$).

Suradnja u upravljanju knjižnicom jest skupina poslova koja se često provodi u svim vrstama knjižnica, uz nešto veću učestalost u školskim ($C = 3,5$) i visokoškolskim ($C = 3,2$) nego u narodnim knjižnicama ($C = 2,9$). Pritom je u narodnim knjižnicama relativno visok varijabilitet odgovora ispitanika ($IQR = 1,4$), što znači da se dio ispitanika često bavi tim poslovima, a dio rijetko i nikad.

Poučavanje je česta aktivnost u školskoj ($C = 2,9$) i visokoškolskoj knjižnici ($C = 2,6$), dok je u narodnim knjižnicama nešto rjeđa takva vrsta poslova ($C = 2,5$).

Poslovi posudbe građe svakodnevna su aktivnost školskog knjižničara ($C = 3,5$), dok je u visokoškolskoj, te u narodnoj knjižnici to čest posao knjižničara. Pritom je varijabilitet odgovora ispitanika iz školskih knjižnica relativno visok ($IQR = 1,5$), što znači da učestalost obavljanja tih poslova nije ista kod svih školskih knjižničara, neki se bave posudbom svakodnevno, a neki često (odgovor 3).

Informacijske su usluge svakodnevni posao u svim knjižnicama, uz malo veću učestalost u visokoškolskim ($C = 4,2$) nego u školskim ($C = 3,8$) i narodnim knjižnicama ($C = 3,7$).

Najmanje su razlike među anketiranim knjižničarima u samoprocjenama poslova povezanih s izdavaštvom, a takvi se poslovi obavljaju rijetko. Ipak, takve su aktivnosti nešto učestalije među školskim knjižničarima ($C = 2,0$) nego među knjižničarima zaposlenim u narodnim knjižnicama ($C = 1,8$). Ispitanici iz visokoškolskih knjižnica približno podjednako rijetko sudjeluju u poslovima povezanim s izdavaštvom, kao i školski knjižničari.

5.1.2. Uloga broja zaposlenih knjižničara

Pri analizi je uzeto u obzir da opseg poslova koje knjižničari obavljaju uvelike ovisi o broju zaposlenih knjižničara, a specijalizacija za određene skupine poslova prisutna je samo u knjižnicama s većim brojem zaposlenih knjižničara. U većini hrvatskih visokoškolskih knjižnica opseg poslova je vrlo širok i uključuje nove pristupe tradicionalnim poslovima kao što je npr. izgradnja zbirki (digitalni repozitoriji i digitalizacija tiskane i druge građe), kao i poslove koji su u knjižnice uvedeni tek posljednjih desetljeća, kao što je npr. briga o pravnim i etičkim pitanjima povezanim, primjerice, s digitalnom građom ili zaštitom privatnosti korisnika.

Na temelju prikupljenih podataka, u školskim knjižnicama u pravilu radi jedan knjižničar. U svakoj drugoj visokoškolskoj knjižnici radi između 2 i 5 zaposlenika. U narodnim knjižnicama gotovo nikad nije zaposlen samo jedan knjižničar, a broj zaposlenika varira od 2 do više od 30. Specifičnosti opsega poslova u pojedinim knjižnicama trebaju se sagledavati uzimajući u obzir ove podatke o broju zaposlenika u pojedinim knjižnicama. Školski knjižničari u pravilu rade sami u knjižnici, tako da se specifičnost posla ne odnosi samo na radne obveze koje proizlaze iz konteksta rada u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Za razliku od toga, u većim knjižnicama, prije svega u narodnim, te u većini visokoškolskih knjižnica zaposlenici se mogu specijalizirati za pojedine poslove.

TABLICA 3. Zastupljenost ispitanika s obzirom na broj zaposlenih u pojedinoj vrsti knjižnice

Broj zaposlenih	Narodna	Školska	Visokoškolska	NSK	Specijalna	Ukupno
1	5 %	95 %	14 %	0 %	42 %	127
2 do 5	28 %	4 %	49 %	0 %	37 %	101
6 do 15	27 %	0 %	10 %	0 %	21 %	65
16 do 30	18 %	1 %	14 %	3 %	0 %	48
više od 30	21 %	0 %	14 %	97 %	0 %	88
Ukupno	197	104	72	37	19	429

* *istaknuti su postotci veći od 10 %*

Kako bi se preciznije odredilo u kojem stupnju opseg poslova ovisi o broju zaposlenih stručnih knjižničnih zaposlenika, provedene su korelacijske analize. Korištene su Spearmanove rang korelacije na koje ne utječu pojedinačni

ekstremni rezultati i asimetričnost distribucije rezultata. U knjižnicama s manje zaposlenih veća je raznovrsnost poslova koje knjižničari obavljaju, dok se u većim knjižnicama specijaliziraju za manji broj poslova. To se najviše odražava u visokim negativnim korelacijama broja zaposlenih knjižničara i opsega sljedećih poslova: IKT, zbirke, upravljanje, posudba. Za takve se poslove knjižničari u većim knjižnicama mogu specijalizirati i više se baviti samo pojedinim poslovima, tako da na razini skupine u prosjeku imaju manji opseg pojedinih vrsta poslova. U manjim knjižnicama zaposlenici obavljaju veći broj različitih poslova, te procjenjuju da su više opterećeni, prije svega u vezi s navedenim kategorijama koje obuhvaćaju IKT, zbirke, upravljanje i posudbu.

TABLICA 4. Rang korelacije broja zaposlenika u knjižnici sa samoprocjenama opsega poslova (O.P.) i kompetencija (K.)

	Narodne		Školske		Visokoškolske	
	O.P.	K.	O.P.	K.	O.P.	K.
Upravljanje	-0,21	-0,10	-0,06	-0,09	-0,45	-0,23
Zbirke	-0,19	-0,25	-0,05	-0,06	-0,39	-0,33
Digitalizacija	0,05	0,01	-0,12	-0,12	-0,14	-0,02
Repozitorij	-0,01	0,03	-0,13	-0,16	-0,48	-0,44
Informacijske usluge	0,00	-0,16	-0,04	-0,09	-0,39	-0,31
Poučavanje	0,04	0,20	-0,16	-0,11	0,01	0,07
Posudba	-0,18	-0,21	-0,08	0,02	-0,41	-0,49
IKT	-0,19	-0,19	-0,14	-0,08	-0,39	-0,37
Izdavaštvo	0,11	0,05	-0,02	-0,01	-0,28	-0,33
Organizacija	-0,01	0,00	0,00	-0,06	0,06	0,12

* istaknute su Spearmanove korelacije (R) koje su statistički značajne

Što je veći broj zaposlenika u narodnoj knjižnici, to su zaposlenici manje opterećeni poslovima povezanim s upravljanjem, zbirkama, IKT-om i posudbom. Ispitanici procjenjuju svoje kompetencije poučavanja malo većima ako rade u knjižnici s većim brojem zaposlenika. To je jedina pozitivna korelacija između opsega poslova i broja zaposlenika. U narodnim knjižnicama s većim brojem zaposlenika ispitanici niz vlastitih kompetencija procjenjuju manjima nego u knjižnicama koje imaju manje zaposlenika, prije svega kompetencije za poslove povezane sa zbirkama, posudbom, IKT-om i informacijskim uslugama. Ovi se podaci trebaju tumačiti uzimajući u

obzir prije predstavljenu deskriptivnu statistiku prema kojoj su u narodnoj knjižnici svakodnevni poslovi knjižničara informacijske usluge, dok se često bave i zbirkama, posudbom, upravljanjem, te organizacijom događanja. Većina se zaposlenika ne bavi repozitorijima, izdavaštvom, IKT-om i digitalizacijom.

U školskim knjižnicama gotovo svi ispitanici rade kao jedini zaposleni knjižničari, tako da korelacije nisu značajne. Kao što je prije navedeno, u školskoj knjižnici zaposlenik svakodnevno obavlja poslove koji se odnose na zbirke, informacijske usluge, posudbu i upravljanje, dok se često bave poučavanjem, organizacijom događanja i IKT-om (npr. pri održavanju mrežnih stranica). U pravilu se ne bave repozitorijima, izdavaštvom i digitalizacijom.

U visokoškolskim knjižnicama koje imaju veći broj zaposlenika anketirani su knjižničari manje opterećeni različitim vrstama poslova, prije svega u vezi s repozitorijima, upravljanjem, posudbom, IKT-om, informacijskim uslugama, zbirkama i izdavaštvom. Jedino za sljedeće tri kategorije poslova broj zaposlenika nije povezan s opsegom poslova: digitalizacija, poučavanje i organizacija događanja. Slično je i s kompetencijama. Kao što je prije navedeno, u visokoškolskim knjižnicama svakodnevni se poslovi odnose na informacijske usluge, brigu o repozitorijima ocjenskih radova i na izgradnju i upravljanje zbirkama. Pored opsega poslova, u knjižnicama s manjim brojem zaposlenika ispitanici svoje kompetencije za obavljanje poslova također procjenjuju većima.

Pregledom svih korelacija može se zaključiti kako u manjim knjižnicama zaposlenici procjenjuju da su razvili nešto veći stupanj kompetencija. U većim knjižnicama većina zaposlenika ne radi, primjerice, poslove povezane s IKT-om ili izgradnjom zbirke, pa su im prosječne procjene i opsega poslova i vlastitih kompetencija za te poslove manje.

5.1.3. Uloga stupnja obrazovanja

Uzorak anketiranih knjižničara obuhvaća 7 % osoba sa srednjom stručnom spremom, 2 % s višom stručnom spremom ili završenim preddiplomskim studijem, 82 % sa završenim diplomskim studijem, 5 % s akademskim stupnjem magistra znanosti, te 3 % s doktoratom.

Rang korelacije sa stručnom spremom otkriva kako se obrazovaniji zaposlenici više bave poučavanjem i izdavaštvom, kao i drugim poslovima: organizacijom rada, upravljanjem, brigom o zbirkama i IKT-om. Iznimka je posudba građe (briga o sustavu za posudbu, cirkulacija građe) kojom se više bave zaposlenici s nižim stupnjem obrazovanja. Dodatno, neovisno o obrazovanju, svi se podjednako bave informacijskim uslugama pretraživanja, izrada bibliografija i preporuka.

TABLICA 5. Rang korelacije stručne spreme sa samoprocjenama kompetencija i opsegom poslova knjižničara

Kategorije poslova	Opseg poslova	Kompetencije
Upravljanje	0,26	0,29
Zbirke	0,21	0,06
Digitalizacija	0,17	0,18
Repozitorij	0,21	0,26
Informacijske usluge	0,06	0,17
Poučavanje	0,31	0,36
Posudba	-0,15	0,07
IKT	0,18	0,13
Izdavaštvo	0,30	0,34
Organizacija	0,27	0,23

* istaknute su Spearmanove korelacije (R) koje su statistički značajne

Neovisno o obrazovanju ispitanici smatraju da su kompetentni za posudbu, te izgradnju i upravljanje knjižničnim zbirkama. Obrazovaniji zaposlenici smatraju da su znatno bolje osposobljeni za poučavanje i izdavaštvo, te potom za organizaciju, upravljanje, repozitorije, IKT, digitalizaciju, te za informacijske usluge.

S obzirom na to da je anketirano relativno malo knjižničara s doktoratom, znanstvenim magisterijem i sa srednjom stručnom spremom, ove korelacije pružaju uvid u blage trendove razlika s obzirom na stručnu spremu. Dodatne analize za svaku vrstu knjižnice temelje se na još manjoj količini podataka. Ipak, mogu se primijetiti određeni trendovi. Primjerice, osobe koje imaju viši stupanj obrazovanja više se bave izdavaštvom i poučavanjem ne samo u visokoškolskim nego i u narodnim knjižnicama. Pritom je korelacija stručne spreme i opsega poslova izdavaštva na skupu podataka koji se odnosi na visokoš-

kolske knjižnice nešto viša ($R = 0,41$) nego na podacima iz narodnih knjižnica ($R = 0,27$), što upućuje na nešto veće razlike u opsegu izdavačkih poslova u visokoškolskim knjižnicama među osobama s nižim i višim stupnjem obrazovanja. Prije su navedeni podaci o tome kako se izdavaštvom knjižničari u prosjeku rijetko bave (Tablica 2), ali na temelju korelacija s brojem zaposlenika (Tablica 4) i sa stupnjem obrazovanja zaposlenika (Tablica 5) jasno je da postoje pojedinci ili manje skupine knjižničara, prije svega u visokoškolskim knjižnicama, koji se intenzivno bave izdavaštvom. Takve radne aktivnosti u skladu su sa Standardom za visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice (NN 81/2022) u kojem je podrška izdavaštvu jedna od važnih zadaća knjižnica.

Korelacije na podacima prikupljenim od školskih knjižničara nisu značajne, što se većim dijelom može objasniti time što među anketiranim školskim knjižničarima nema osoba sa srednjom i višom stručnom spremom. Svega 9 od ukupno 104 anketirana školska knjižničara ima ili znanstveni magisterij ili doktorat. Međutim, oni se približno podjednako bave poučavanjem kao i ispitanici s diplomom magistra struke. Ovo se odsustvo razlike može objasniti ne samo malim uzorkom ispitanika već i prirodom posla svih školskih knjižničara koja podrazumijeva aktivnosti poučavanja informacijske pismenosti u okviru međupredmetnih tema za osnovne i srednje škole pod nazivima „Učiti kako učiti“ i „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“ (NN 7/2019).

5.1.4. Uloga upravljačke odgovornosti

Na pitanje o razini upravljačke odgovornosti trećina ispitanika je odgovorila kako radi na poslovima bez upravljačkih odgovornosti (34 %), trećina ima upravljačku odgovornost za pojedine radne procese (33 %), zatim 22 % ispitanika radi na mjestu voditelja ili koordinатора odjela knjižnice, dok 11 % radi na poslovima ravnatelja ili rukovoditelja knjižnice. Pregledom odgovora s obzirom na vrstu knjižnice može se primijetiti kako samo 7 % školskih knjižničara sebe smatra rukovoditeljem knjižnice, a 14 % voditeljem odjela knjižnice. Čak 95 % anketiranih školskih knjižničara rade sami u knjižnici (99 od 104), a u toj podskupini većina smatra kako ima upravljačku odgovornost samo za pojedine radne procese (47 %) ili da

uopće nema upravljačku odgovornost (33 %). Samo 6 od 99 (6 %) knjižničara koji rade samostalno u školskoj knjižnici sebe percipira kao rukovoditelja knjižnice, a 14 (14 %) sebe percipira kao voditelja odjela knjižnice. Ovi podaci mogu se tumačiti kao pokazatelj visokog stupnja integriranosti rada školske knjižnice u cjelokupne aktivnosti u školi. Primjerice, školski knjižničar jedan je od članova školske stručne službe, te sudjeluje u aktivnostima povezanim s provedbom međupredmetnih tema. Možda zbog toga mnogi sebe ne smatraju voditeljima knjižnica, nego primarno jednim od zaposlenika škole.

Korelacijske analize provedene na podacima cijelog uzorka ispitanika pokazuju kako se zaposlenici s višom razinom upravljačke odgovornosti očekivano u većoj mjeri smatraju kompetentnima za upravljanje i imaju veći opseg takvih poslova. Također, općenito svoje kompetencije procjenjuju većima za sve vrste poslova.

TABLICA 6. Rang korelacije razine upravljačke odgovornosti sa samoprocjenama kompetencija i opsegom poslova knjižničara

Poslovi knjižničara	Opseg posla	Kompetencije
Upravljanje	0,52	0,40
Zbirke	0,35	0,16
Organizacija	0,27	0,24
Pučavanje	0,21	0,19
Izdavaštvo	0,20	0,29
IKT	0,17	0,23
Repozitorij	0,16	0,17
Digitalizacija	0,15	0,14
Informacijske usluge	0,07	0,29
Posudba	-0,05	0,22

* istaknute su Spearmanove korelacije (R) koje su statistički značajne

Najmanje su razlike među zaposlenicima s višim i nižim razinama upravljačke odgovornosti u samoprocjenama kompetencija za poslove povezane s digitalizacijom ($R = 0,14$) i zbirke ($R = 0,16$). Međutim, zaposlenici s višim stupnjem upravljačke odgovornosti svoj opseg poslova procjenjuju većim, pogotovo u vezi sa zbirkama, te organizacijom, pučavanjem i izdavaštvom, uz prije navedeno upravljanje. Opseg poslova posudbe i informacijskih usluga

podjednak je kod svih, neovisno o upravljačkoj odgovornosti (Tablica 6). Prije je obrazloženo kako opseg takvih poslova ovisi o broju zaposlenika i stupnju obrazovanja knjižničara.

5.2. Raskoraci između opsega poslova i samoprocijenjenih kompetencija

Koje kompetencije knjižničari samoprocjenjuju nedostatnim, tj. u kojim segmentima postoji potreba za usavršavanjem znanja i vještina knjižničara u Hrvatskoj?

U narodnim knjižnicama najveći se dio posla odnosi na informacijske usluge, zbirke i posudbu (medijan veći ili jednak 3). Pritom ispitanici svoje kompetencije obavljanja informacijskih usluga i poslova posudbe procjenjuju relativno manjima u odnosu na opseg poslova. Također, relativno manjima procjenjuju svoje kompetencije potrebne za organizaciju događanja, digitalizaciju, te poučavanje (medijan oko 2). Nema značajnih razlika u percipiranim razinama opsega poslova i kompetencija povezanih s IKT-om i zbirkama. Zaposlenici svoje kompetencije za obavljanje poslova u vezi s repozitorijima, upravljanjem i izdavaštvom procjenjuju većima u odnosu na opseg poslova koje obavljaju, premda srednje procijenjene vrijednosti tih kompetencija nisu velike.

TABLICA 7. Razlike između medijana učestalosti obavljanja poslova i medijana samoprocjena kompetencija na uzorku zaposlenika u narodnim knjižnicama ($N = 197$)

	Opseg posla	Kompetencije	W	p	Velicina učinka*
Organizacija	2,71	2,14	9721	<,001	0,763
Informacijske usluge	3,7	3,2	12232	<,001	0,744
Posudba	3	2,75	9024	<,001	0,594
Digitalizacija	1,86	1,57	5815	<,001	0,525
Poučavanje	2,45	2,27	9152	<,001	0,404
IKT	1,89	1,56	4580	0,053	0,201
Zbirke	3,29	3,29	7152	0,156	-0,122
Izdavaštvo	1,75	1,92	2856	0,031	-0,226
Repozitorij	1,17	1,5	536	0,008	-0,394
Upravljanje	2,89	3,21	4795	<,001	-0,398

* Rang biserijalne korelacije; istaknute su statistički značajne razlike na Wilcoxonovu testu

U školskim knjižnicama (Tablica 8) najveća je razlika u opsegu poslova i nedostatnih kompetencija za poslove povezane s posudbom (briga o sustavu za posudbu, cirkulacija građe) i organizacijom zbivanja. Te se razlike odražavaju u visokim rang biserijalnim korelacijama koje su pokazatelj veličine učinka. Zatim, značajne su i razlike u opsegu poslova i samoprocjenama kompetencija školskih knjižničara za poslove povezane s IKT-om, poučavanjem i informacijskim uslugama. Također, premda se rijetko bave digitalizacijom, samoprocjene su kompetencija za te poslove značajno manje od procjena opsega poslova (Tablica 8).

Kao i na cijelom uzorku ispitanika, kod školskih je knjižničara samoprocjena kompetencija potrebnih za izgradnju i upravljanje zbirke relativno najveća, te ne odstupa u odnosu na opseg takvih poslova. Također, ni kod poslova upravljanja nema odstupanja između približnih procjena opsega poslova i kompetencija potrebnih za te poslove.

TABLICA 8. *Usporedba medijana samoprocjena opsega poslova i kompetencija na uzorku ispitanika iz školskih knjižnica (N = 104)*

Kategorija poslova	Opseg poslova	Kompetencije	W	P	Veličina učinka*
Posudba	3,5	2,75	3646	<,001	0,9492
Organizacija	3,14	2,14	4165	<,001	0,9469
IKT	2,67	2,22	3116	<,001	0,6277
Poučavanje	2,91	2,64	3248	<,001	0,6217
Informacijske usluge	3,8	3,4	2775	<,001	0,5918
Digitalizacija	2,29	2,14	2129	<,001	0,5344
Izdavaštvo	2	2	1433	0,506	0,0906
Zbirke	4	3,96	1800	0,652	0,0576
Upravljanje	3,5	3,5	1878	0,395	-0,103
Repozitorij	2	2	485	0,063	-0,2961

*Rang biserijalne korelacije; istaknute su statistički značajne razlike na Wilcoxonovu testu

U visokoškolskim knjižnicama anketirani zaposlenici svoje kompetencije procjenjuju manjima u odnosu na opseg poslova kod većine kategorija poslova (Tablica 9). Iznimke su kategorije izdavaštvo i zbirke, u kojima su njihove procjene kompetencija veće u odnosu na procjene opsega poslova. Na poslovima koji se odnose na posudbu nema raskoraka između

opsega poslova i samoprocjena kompetencija. Poslovi koje svakodnevno obavljaju, a za koje knjižničari smatraju da su im kompetencije manje jesu informacijske usluge i repozitoriji (Tablica 9). Zatim, često obavljaju poslove koji se odnose na digitalizaciju, upravljanje i poučavanje, a svoje kompetencije za te poslove procjenjuju manjima. Također, poslovi koje rijetko obavljaju, a za koje su kompetencije nešto manje su IKT i organizacija.

TABLICA 9. *Usporedba medijana samoprocjena opsega poslova i kompetencija na uzorku ispitanika iz visokoškolskih knjižnica*

Kategorija poslova	Opseg poslova	Kompetencije	W	P	Veličina učinka*
Informacijske usluge	4,2	2,8	1770	<,001	1
Repozitorij	3,67	3	1256	<,001	0,97
Digitalizacija	2,57	2,14	1418	<,001	0,776
IKT	2,17	2,11	984	<,001	0,543
Poučavanje	2,64	2,36	1250	0,002	0,461
Organizacija	2,29	2,14	1064	0,006	0,432
Upravljanje	3,19	3	1758	0,003	0,414
Posudba	3,25	3,5	469	0,152	-0,235
Zbirke	3,57	3,93	730	0,038	-0,298
Izdavaštvo	1,88	2,39	170	<,001	-0,762

*Rang biserijalne korelacije; istaknute su statistički značajne razlike na Wilcoxonovu testu

5.3. Osnaživanje kompetencija knjižničara

Samostalno korištenje *web*-izvora i čitanje stručne literature aktivnosti su koje su procijenjene kao vrlo dobre za osnaživanje vlastitih kompetencija, što slijedi učenje od kolega na poslu. Nešto su niže ocijenjeni formalno obrazovanje, suradnja, učenje od mentora, tečajevi Centra za stalno stručno usavršavanje (CSSU) te sudjelovanje na skupovima, ali ih ispitanici ipak u prosjeku smatraju vrlo dobrim načinima osnaživanja kompetencija.

Kao dobri načini (ocjena 3) procijenjeni su: *online* tečajevi, radionice u drugim knjižnicama, zatim sudjelovanje na inozemnim skupovima, sudjelovanje u strukovnim udrugama i tečajevi u vlastitoj knjižnici.

Usporedbe s obzirom na vrstu knjižnica otkrivaju kako u narodnim knjiž-

nicama razvoju kompetencija knjižničara više doprinose tečajevi i radionice koje organizira vlastita knjižnica, a manje nego u drugim vrstama knjižnica kompetencije im osnažuje sudjelovanje na inozemnim skupovima. U školskim knjižnicama razvoju vlastitih kompetencija knjižničara više pridonosi suradnja na projektima te sudjelovanje u radu strukovnih udruga, sudjelovanje na domaćim skupovima, te raspoloživi *online* tečajevi i predavanja.

6. Zaključak

Anketiranjem provedenim 2021. godine prikupljeni su podaci koji omogućuju pouzdane analize samoprocjena opsega poslova i kompetencija hrvatskih knjižničara. Ustanovljena je važna uloga sljedećih čimbenika: vrste knjižnice, stupnja obrazovanja, broja zaposlenih knjižničara, te stupnja upravljačke odgovornosti. Detaljnije su analizirani podaci za tri najbrojnije grupe ispitanika s obzirom na vrstu knjižnice u kojoj su zaposleni, a to su narodne, školske te visokoškolske knjižnice.

Hrvatski knjižničari u najvećoj mjeri obavljaju informacijske usluge i poslove povezane sa zbirkama, te potom poslove koji se odnose na posudbu i na suradnju u upravljanju knjižnicom. U visokoškolskim knjižnicama primjećuje se veći udio aktivnosti povezanih s informacijskim uslugama, digitalizacijom i repozitorijima. U školskim je knjižnicama česta aktivnost organizacije različitih zbivanja, te korištenja informacijskih tehnologija u poslu, primjerice pri izradi mrežnih stranica. U narodnim su knjižnicama zastupljene raznolike radne aktivnosti, ali zbog većeg broja zaposlenih djelatnika moguća je raspodjela poslova na način da ne rade svi sve, te je zbog toga prosječna učestalost obavljanja pojedinih poslova umjerena ili niska.

Školske su knjižnice specifične po tome što u njima u pravilu radi samo jedan knjižničar koji obavlja raznovrsne poslove. U manjim knjižnicama, a to su najčešće upravo školske knjižnice, zaposlenici obavljaju veći broj različitih poslova, te procjenjuju da su više opterećeni. Na temelju podataka koji se temelje na samoprocjenama može se zaključiti kako su zbog zahtjeva posla razvili veću razinu većine kompetencija. Međutim, u školskim su knjižnicama ipak potrebne dodatne edukacije knjižničara u vezi s brigom o sustavu za posudbu, organizacijom događanja te poučavanjem i IKT-om.

U narodnim knjižnicama zaposlenici svoje kompetencije povezane s knjižničnim zbirkama procjenjuju relativno visokim i dostatnim, dok su im kompetencije potrebne za informacijske usluge, posudbu, organizacije događanja i poučavanje relativno manje u odnosu na opseg poslova. Dakle, postoji potreba za stalnim osnaživanjem kompetencija potrebnih za rad s korisnicima.

Kompetencije povezane s poučavanjem i organizacijom događanja nedostatne su u svim vrstama knjižnica, a knjižničari povremeno obavljaju takve poslove. Može se zaključiti kako obrazovna uloga knjižničara još uvijek nije dovoljno prepoznata u samoj knjižničnoj stručnoj i znanstveno-obrazovnoj zajednici koja se brine o edukaciji knjižničara. Potrebne su daljnje aktivnosti u vezi s analizom studijskih programa i programa stalnoga stručnog usavršavanja kako bi se ispitale mogućnosti osnaživanja pedagoško-psiholoških kompetencija knjižničara koji sudjeluju u aktivnostima poučavanja korisnika, ali i mentoriranju kolega.

Stupanj obrazovanja knjižničara povezan je s opsegom specifičnih poslova koje obavljaju. Ispitanici s nižim stupnjem obrazovanja poput srednje stručne spreme više se bave posudbom građe, dok oni s višim stupnjem obrazovanja, primjerice osobe s doktoratom znanosti, u znatno većoj mjeri provode aktivnosti povezane s izdavaštvom i poučavanjem, kao i nizom drugih poslova veće razine složenosti.

Prema odgovorima ispitanika, pretraživanje i samostalno učenje iz tiskanih i mrežnih izvora jedan je od najboljih načina na koji osnažuju vlastite kompetencije. Iz ovoga se može zaključiti kako imaju razvijenu svijest o važnosti cjeloživotnog učenja te da primjenjuju svoje kompetencije informacijske pismenosti. Pored samostalnog učenja, važnim smatraju i učenje od kolega i mentora, formalno sveučilišno obrazovanje, CSSU tečajeve te sudjelovanje na stručnim skupovima.

Ovim istraživanjem potvrđene su brojne specifičnosti poslova knjižničara koje ovise o vrsti knjižnice zaposlenja, broju zaposlenih knjižničara, razini upravljačke odgovornosti i stručnoj spremi anketiranih knjižničara. Zbog velike diverzifikacije opsega poslova između različitih vrsta knjižnica te raskoraka u samoprocjeni usvojenosti kompetencija za obavljanje tih poslova, možemo zaključiti da to dodatno oslabljuje osjećaj pripadnosti jedinstvenom profesionalnom identitetu. Posebnosti profesionalnih identiteta u razli-

čitim vrstama knjižnica trebaju se uzeti u obzir pri planiranju obrazovnih programa. Također, ustanovljeni su raskoraci između opsega poslova i samoprocjena kompetencija za obavljanje pojedinih kategorija poslova. Time su omogućene ciljane prilagodbe programa stručnog usavršavanja knjižničara, ovisno o vrsti knjižnice zaposlenja i drugim navedenim čimbenicima.

LITERATURA

- ALACC (2023). ALA's Core Competences of Librarianship. Dostupno na: https://www.ala.org/sites/default/files/educationcareers/content/2022%20ALA%20Core%20Competences%20of%20Librarianship_FINAL.pdf
- ALA's Knowledge and Competencies Statements. Dostupno na: <https://www.ala.org/educationcareers/careers/corecomp/corecompspecial/knowledge-competencies>
- APARAC-JELUŠIĆ, T. (2019). Kompetencije knjižničara i informatologija: izazovi u vremenu društvenih i kulturnih promjena. *Organizacija znanja* 24, 1–2: 1923001. <https://doi.org/10.3359/oz1924001>
- ARBESMAN, S. (2012). The half-life of facts: why everything we know has an expiration date. Penguin Group.
- BALOG, A. (2019). Prema teorijskim ishodištima i primjeni modela rukovođenja u knjižnicama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, 2: 65–87. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/340247>
- BALL, J.; G. STONE; S. THOMPSON (2021). Opening up the Library: Transforming our Policies, Practices and Structures. *Library Quarterly* 31: 1–16. Dostupno na: <https://doi.org/10.18352/lq.10360>
- BARBARIĆ, A. (2009). Knjižničarske kompetencije. *Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost*, 57–68. Dostupno na: <https://repositorij.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9418/datastream/FILE0/download>
- Baza podataka reguliranih profesija u Republici Hrvatskoj. Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2024-09-02]. Dostupno na: <http://reguliraneprofesije.azvo.hr/hr/profesije/?profession=452>
- BENNETT, G. E. (1988). *Librarians in search of science and identity: The elusive profession*. Metuchen, NJ: The Scarecrow Press.
- BURTON, R. E.; R. W. KEBLER (1960). The "half-life" of some scientific and technical literatures. *Amer. Doc.* 11: 18–22. [citirano: 2024-09-02]. Dostupno na: <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1002/asi.5090110105>
- CHU, C.M. et al. (2022). IFLA Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Education Programmes. IFLA. [citirano: 2024-09-02]. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/1987>
- CILIP PKSB (2021). CILIP's Professional Knowledge and Skills Base. [citirano: 2024-09-02]. Dostupno na: <https://www.cilip.org.uk/page/PKSBvalue->

- Core Competences of Librarianship (2023). American Library Association, January 28, 2023. https://www.ala.org/sites/default/files/educationcareers/content/2022%20ALA%20Core%20Competences%20of%20Librarianship_FINAL.pdf
- Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenje i fleksibilnost – CUK (Projekt HRZZ) (2009). Dostupno na: <http://www.nsk.hr/cuk/index.htm>
- ERL ŠAFAR, M.; T. LUBINA (2018). Formalno obrazovanje knjižničara. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 1: 219–239. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/303893>
- Europski referentni okvir. (2018). Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje. Dostupno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5464-2018-ADD-1/hr/pdf>
- FEDERER, L. (2018). Defining data librarianship: a survey of competencies, skills, and training. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 106, 3:, 294. <https://doi.org/10.5195/jmla.2018.306>
- FISHER, B.; G. HALLAM; H. PARTRIDGE (2005). Different approaches: common conclusions: the skills debate of the 21st century. U: Genoni, P.; G. Walton (eds.). *Continuing professional development: preparing for new roles in libraries: a voyage of discovery*. Munchen: K. G. Saur. Str. 41–52.
- Golenko, D. (2019). Pravno knjižničarstvo: o potrebnim kompetencijama knjižničara. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62 (1), 1–28. <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.686>
- HAN, M. J.; P. HSWE (2011). The evolving role of the metadata librarian. *Library Resources. Technical Services*, 54 (3), 129–141. <https://doi.org/10.5860/lrts.54n3.129>
- HICKS, D.; M. L. GIVEN (2013). Principled, Transformational Leadership: Analyzing the Discourse of Leadership in the Development of Librarianship's Core Competences. *The Library Quarterly* 83, 1: 7–25. Dostupno na: <https://researchoutput.csu.edu.au/ws/portalfiles/portal/8853840/43531postpub.pdf>
- HICKS, D. (2014). The Construction of Librarians' Professional Identities: A Discourse Analysis. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 38, 4: 251–270. <https://doi.org/10.1353/ils.2014.0017>
- HKO – Hrvatski kvalifikacijski okvir (2024). Standard zanimanja – diplomirani knjižničar. Dostupno na: <https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/558>

- ILLE, J.; K. KRPAN; V. ŠTIVIĆ (2021). Stručni skupovi za dječje knjižničare kao način stjecanja kompetencija. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 64 (2), 211–232. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/269697>
- Katić, T. (2022). Knjižnična djelatnost. U: *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*. Str. 135–142.
- KHAN, S. A.; R. BHATTI (2017). Digital competencies for developing and managing digital libraries: An investigation from university librarians in Pakistan. *The Electronic Library* 35, 3: 573–597. <https://doi.org/10.1108/EL-06-2016-0133>
- LIBER (2022). 2023-2027 Strategy Plan. Dostupno na: https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2022/01/LIBER_STRAT_A5_digital-final-1.pdf
- LUKAČEVIĆ, S.; D. RADMILOVIĆ; K. PETR BALOG (2018). Digitalne kompetencije i treća životna dob: analiza programa informatičkog i informacijskog opismenjavanja korisnika treće životne dobi Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, 2: 123–153. <https://doi.org/10.30754/vbh.61.2.667>
- KHAN, S. A.; R. BHATTI (2017). Digital competencies for developing and managing digital libraries: An investigation from university librarians in Pakistan. *The Electronic Library* 35, 3: 573–597. <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1108/EL-06-2016-0133>
- MACHALA, D. (2009). Knjižničarske kompetencije i trajna izobrazba knjižničara u Hrvatskoj: iz perspektive dionika na tržištu rada (poslodavaca i knjižničara). *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 83–124. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/cuk/cuk.pdf>
- MACHALA, D. (2013). Stalno stručno usavršavanje knjižničara u Hrvatskoj: prigodom desete obljetnice osnutka Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u RH. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 1-2: 13–33. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/115091>
- MACHALA, D. (2015). Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.
- MAKEEVA, I. I. (2021). Professional competencies of a librarian of a higher educational institution. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*, VI, 40–46. https://doi.org/10.15802/unilib/2021_248511

- MARTINOVIĆ, I., I. STRIČEVIĆ (2013). Kompetencije dječjih knjižničara: koliko poznaju literaturu za svoje korisnike. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3: 67–90. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/174311>
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019). *Narodne novine* 7, 154. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019). *Narodne novine* 7, 150. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html
- Odluka o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007. – NKD 2007. (2007). *Narodne novine* 58, 1870. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_58_1870.html
- OVERALL, P. M. (2009). Cultural competence: a conceptual framework for library and information science professionals. *Library Quarterly* 79, 2: 175–204. [citirano: 2024-08-14]. Dostupno na: https://web.archive.org/web/20160305074701id_/http://knowledge.river.sites.arizona.edu/sites/knowledge.river.sites.arizona.edu/files/Montiel-Overall2009Cultural%20competence%20a%20conceptual%20framework%20for%20LIS%20professionals.pdf
- PASTUOVIĆ, N. (2012). Obrazovanje i razvoj: kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/12/1/Obrazovanje%20i%20razvoj.pdf>
- PIERSON, C. M.; A. GOULDING, A; J. CAMPBELL-MEIER (2019). An integrated understanding of librarian professional identity. *Global Knowledge, Memory and Communication* 68, 45: 413–430. <http://dx.doi.org/10.1108/GKMC-01-2019-0008>
- Pravilnik o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima (2019). *Narodne novine* 68, 1372. [citirano: 2024-08-14]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_07_68_1372.html
- Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (2021). *Narodne novine* 108, 1886. Dostupno na: <https://narodne-novi->

- nenn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_107_1886.html
- SABOLOVIĆ-KRAJINA, D. (2022). Utjecaj knjižnice na promjene u zajednici. *Podravski zbornik* 48: 121–142. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/295310>
- SEMLER, A. R.; A. L. PINTO; H. B. F. ROZADOS (2019). Data Science in Data Librarianship: Core Competencies of a Data Librarian. *Journal of Librarianship and Information Science* 51: 771–780. <https://doi.org/10.1177/0961000617742465>
- SINGH, S. P.; H. PINKI (2009). New skills for LIS professionals in technology-intensive environment. U: *International Conference of Academic Library organized by University of Delhi, Delhi (India)* (str. 5–8). Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/356510133_New_Skills_for_LIS_Professionals_in_Technology-Intensive_Environment
- Standardom za visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice (2000). *Narodne novine* (NN 698/2000)
- Standard za visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice (2022). *Narodne novine* 81, 1182. [citirano: 2024-09-02]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_07_81_1182.html
- Standard za školske knjižnice (2000). *Narodne novine* 34, 698. [citirano: 2024-09-02]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html
- STOJANOVSKI, J. (2011). Analiza sadržaja Web stranica visokoškolskih knjižnica s pokazateljima razvoja digitalne knjižnice: doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu. <http://fulir.irb.hr/id/eprint/414>
- STOJANOVSKI, J. (2013). Visokoškolske i znanstvene knjižnice: zašto ih trebamo više nego ikada? *Kemija u industriji* 62: 452–455. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/162680>
- Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019). *Narodne novine* 17, 356. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html
- ŽIVKOVIĆ, D. (2009). Usporedba ciljeva knjižničarskih studija u Hrvatskoj. *Cjeloživotno učenje knjižničara: ishodi učenja i fleksibilnost*. Str. 69–82.
- World Economic Forum (2017). *Accelerating Workforce Reskilling for the Fourth Industrial Revolution: An Agenda for Leaders to Shape the Future of Education, Gender and Work: White paper*. Dostupno na: https://www3.weforum.org/docs/WEF_EGW_White_Paper_Reskilling.pdf

XIA, J.; M. WANG (2014). Competencies and Responsibilities of Social Science Data Librarians: An Analysis of Job Descriptions. *College & Research Libraries* 75, 3: 362–388. <https://doi.org/10.5860/crl13-435>